

ISSN
2547-989X

Sinop Üniversitesi
Sosyal Bilimler Dergisi

Araştırma Makalesi

Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6 (2), 288-314

Geliş Tarihi:17.08.2022 Kabul Tarihi: 10.10.2022

Yayın: 2022 Yayın Tarihi:30.11.2022

10.30561/sinopusd.1163455

<https://dergipark.org.tr/sinopusd>

DIŞ POLİTİKADA CEBRİ BİR YÖNTEM: GAMBOT DİPLOMASİSİ (İNGİLTERE ÖRNEĞİ)

Fikrettin YAVUZ*

Elif YORMAZ**

Öz

Bir devletin diğer ülkelerle arasındaki ilişkileri belirleyen ve ulusal çıkarlarını korumak amacıyla yürüttüğü ilişkiler ve politikalar bütünü olan dış politikanın en önemli aracı diplomasisidir. 18. yüzyılın sonlarında günümüzdeki anlamını kazanan diplomasi, devletlerin aralarındaki sorunları barışçıl yollarla çözmeyi amaçlar. Ancak ülkeler güçleri nispetinde etkili bir dış politikaya sahip olmak amacıyla sık sık güç gösterisinde bulunurlar. Yani bunu uygulayan devlet muhatabına diplomasinin yeterli olmadığı yerde gücün devreye gireceği mesajını vermiş olur. Bu çerçevede bir ülkenin gücünü göstereceği en önemli unsurlardan biri deniz gücü yani donanmasıdır. Donanmanın küçük bir parçası olan gambot ise zaman içerisinde cebri diplomasinin önemli bir unsuru haline gelmiştir.

Bu çalışmanın amacı öncelikle donanma gücünün diplomaside nasıl kullanıldığına kısaca değinmek sonrasında ise gambot diplomasisinin mucidi olan İngiltere'nin dış politikasında bunu nasıl uyguladığını örnek olaylar üzerinden ortaya koymaktır. Sömürgeci güçlerin birbiriyle rekabet ettiği 18. yüzyılın ortalarından 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar geçen süre zarfında İngiltere'nin dünyanın farklı bölgelerine yönelik hedeflerine ulaşmak amacıyla başvurduğu bu cebri diplomasi yöntemini ilgili literatür üzerinden değerlendirmeyi amaçlayan bu çalışma, İngiltere'nin ilk örneklerle birlikte özellikle Latin Amerika, Afrika

* Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, fyavuz@sakarya.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-3161-457X>

** Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, elifyormaz@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-3989-9298>

ve Uzakdoğu'daki gambot diplomasisi uygulamalarının sonuçlarını değerlendirmeyi hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dış Politika, Donanma, Gambot, İngiltere, Latin Amerika, Uzak Doğu

A Coercive *Modus Operandi* in Foreign Policy: Gunboat Diplomacy (The British Case)
Abstract

Diplomacy is the most important tool of a country's foreign policy, which is the set of methods that determine the relations between other countries and protect its national interests. Gained its current meaning at the end of the 18th century, diplomacy aims to resolve the problems between states through peaceful means. However, countries often show off their strength in order to carry out an effective foreign policy in proportion to their power. In other words, the country showing off its strength gives the message that power would come into play where diplomacy is not enough. In this context, one of the most significant elements in which a country shows its power is its navy. Actually, over time, a small part of it, the gunboat turned into a vital element of this coercive diplomacy.

The aim of this study is to first touch on the use of navy power in diplomacy, and then to reveal how the inventor of gunboat diplomacy, England, applied it in its foreign policy through case studies. By the relevant literature, this study aimed to evaluate this coercive diplomacy method, which Britain applied in order to achieve its goals for different parts of the world during the period from mid 18th to the second half of the 19th century during which the colonial powers competed with each other, aimed to evaluate the results of gunboat diplomacy in Latin America, Africa and the Far East.

Keywords: Foreign Policy, Navy, Gunboat, Britain, Latin America, Far East.

Giriş

Kökeni Arapça ve sözlük anlamı "*devlet işlerini düzenleme ve yürütme sanatıyla ilgili özel görüş veya anlayış*" olan siyaset, İtalyanca kökenli politika ile eş

anlamlıdır (Politika. Türk Dil Kurumu, 08.06.2022 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/>; Öztürk, 1993, s. 17). Siyasetin bir kolu olan dış politika, bir devletin diğer ülkelerle arasındaki ilişkileri belirleyen, ülkenin ulusal çıkarları doğrultusunda hareket etmesini sağlayan ve öncelikle barış yoluyla sorunlarını çözümlenmeye yönelik yöntemler bütünüdür. Kısaca dış politika, bir ülkenin kendi sınırlarının ötesine karşı izlediği politikadır (Kürkçüoğlu, 1980, s. 312). Yani ülkelerin uluslararası arenada hedef ve amaçlarına ulaşmak için kullandıkları yöntemler dış politikanın önemli bir unsurudur. Bir ülkenin dış politikadaki en önemli hedefi şüphesiz, kendi varlığını korumak ve bu amaç doğrultusunda ülke savunmasını güçlendirici birtakım tedbirler almaktır (Metin, 2004, s. 4-5). Dış politikada bu hedeflere ulaşmak elbette kolay değildir. Ancak bunlara ulaşmak için zaman içerisinde birtakım yöntemler geliştirilmiştir. Bu çerçevede dış politikanın en önemli aracı diplomasiyi dir. Dış politika ve diplomasi birbirleriyle ayrılmaz bir bütün olarak görülür. Dış politika, diplomasi nin amaç ve görevlerini belirlerken, diplomasi dış politikanın gerçekleştirilmesi için araç, yöntem ve pratik önlemler alır (Tuncer, 1995, s. 11). Aslında diplomasi sözcüğünün kökeni Eski Yunancadaki diploma sözcüğüne dayanmaktadır. Zaman içerisinde bu devlete ait belgeleri koruyacak, düzenleyecek ve bazı belgeleri deşifre edecek uzman kişilere ihtiyaç duyulunca diplomasi, belgeleri inceleme bilimi anlamında kullanılmaya başlandı. Bir başka deyişle bu dönemde diplomasi, arşivlerin korunması ve incelenmesini sağlayan bir bilim dalı olarak görülmekteydi¹ (Tuncer, 1995, s. 13). Ancak kavramın uluslararası arenada devletlerin ilişkilerini düzenleme anlamında kullanılmaya başlanması 18. yüzyılın sonlarında gerçekleşmiştir. Diplomasi kavramı bugünkü anlamıyla literatüre ilk defa 1796 yılında İngiliz devlet adamı ve yazarı Edmund Burke ile girmiştir. Burke, diplomasiyi “devletlerarası

¹ Aslında söz konusu kelime, Antik Yunan’da ikiye katlamak anlamında kullanılmaktaydı. Hem Antik Yunan ve hem de Roma İmparatorluğu’nda devlete ait tüm resmî belgelere, bazı ayrıcalıklar veren ve diğer topluluklarla ilişkileri düzenleyen belgelere, katlanmış biçimlerinden dolayı diploma adı verilmişti (Tuncer, 1995, s. 13).

ilişkiler ve görüşmelerin yürütülmesinde uygulanan beceri ve taktik” anlamında kullanmıştır (Çolak ve Aydar, 2018, s. 957-958).

Terim olarak farklı olsa da diplomasi kurumunun varlığı, aslında çok eski devirlere kadar dayanmaktadır (Tuncer, 1995, s. 13). Eski dönemlerde dokunulmaz olarak görülen haberciler, günümüz diplomatlarının ilk örnekleri olarak kabul edilirler. Mısır, Helen, Roma ve Doğu uygarlıklarının aralarındaki ilişkileri sürdürmek için birbirlerine elçiler gönderdiği bilinmektedir (Arı, 1999, s. 254-255). Tarihte uygulanan ilk diplomasi yöntemi *ad-hoc* (amaca özel, niyete mahsus) niteliğe sahip, tek taraflı ve geçici bir diplomasi yöntemidir. Gerçek anlamda diplomasinin ilk olarak Kuzey İtalya’da ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Bu dönemin diplomasi temsilcileri, kurnazlık, zulüm ve hile de dahil olmak üzere amaçlarına ulaşmak için her türlü yola başvuran kişiler olmuşlardı (Gönlübol, 2014, s. 112). Çok taraflı diplomasinin ortaya çıkması ise uzun bir süreç içerisinde gerçekleşmiştir. 1648 Westfalya Barış Antlaşması ile başladığı kabul edilen çok taraflı diplomasi, 1815 Viyana Konferansı ile Avrupa diplomasi tarihine girmiştir (Tavlayan, 2004, s. 7). Yani 16. yüzyıl Rönesans İtalya’sında gelişme ortamı bulan diplomasi, Avrupa’da ancak 18. yüzyılda kendini gösterebilmiştir (Arı, 1999, s. 255). Genel itibariyle 18. yüzyıl sonları ve 19. yüzyıl başlarında değişim geçiren diplomasi, Avrupa siyasetinin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir duruma gelmiştir. Fransız İhtilali, Napolyon Savaşları, Almanya’nın birleşmesi, Metternich ve Bismarck gibi şahsiyetlerin siyasi hayata atılması Avrupa’nın çehresini değiştirmiş ve geniş tabanlı bir diplomasinin oluşması mümkün olmuştur (Çolak ve Aydar, 2018, s. 958).

Bu şekilde bir tarihi sürecin sonucu değişip gelişen diplomasi özünde, bir devletin uluslararası ilişkileri kendi çıkarları doğrultusunda çözme ve bunu yaparken barışçıl yollar izlemesini amaçlamaktadır. Bu sebeple diplomasinin önceliği müzakeredir (Dağ, 2016, s. 125-126). Ancak ülkeler, uluslararası ilişkilerde etkin bir dış politikaya sahip olabilmek için sık sık güç gösterisine de başvururlar. Bir ülkenin başka bir ülkeye askeri bakımdan güç gösterisi yapması, cebri diplomasi

şeklinde tanımlanır. Alexander George ve William Simons cebri diplomasiyi askeri gücün diplomatik bir araç olarak kullanılması şeklinde tanımlarlar (Mills, 1999, s. 112). Aslında böylece baskı yoluyla karşı tarafa, diplomasiyin yeterli olmadığı yerde kuvvetin devreye gireceği mesajı verilmiş olur. Daha sonra bölgeye yığılan kuvvet, donanma gücünün bir bölgede yoğunlaşması ve uçaklarla yapılan gösteriler, diplomasiyin destekçileri olarak karşımıza çıkar (Metin, 2004, s. 6). Cebri diplomasiye amaç, karşı tarafı durdurmaktan ziyade muhatabın saldırgan tutumuna engel olmaktır. Aslında barışı sağlamak için kullanılan cebri diplomasi, fiziksel engelden ziyade psikolojik bir hareket olarak görülür (Tubbs, 1997, s. 14-15). Geleneksel askeri stratejiden daha az masraflı ve risksiz bu yöntemin amacı, ülkeler arasındaki çıkar çatışmalarını çözme hedeflidir (Mills, 1999, s. 112). Bu çerçevede devletlerin varlığı için elzem bir unsur olan donanma çok eski devirlerden itibaren sadece fiili deniz savaşları ile ülkelerin kaderini belirlememiş aynı zamanda bir dış politika aracı olarak da kullanılmıştır.

1. Donanma Gücünün Diplomaside Kullanımı

Bir devletin ulusal gücünü gösteren en önemli unsurlardan biri deniz gücü yani donanmasıdır. Donanma, ülkelerin sadece kendilerini savunmalarını değil aynı zamanda denizlerde aktif olarak güç ve varlıklarını sürdürebilmelerini mümkün kılmaktadır. Ülkelerin savunma ve ekonomik çıkarlarını koruyan donanma, uluslararası sistemde hegemonik düzenin sağlanması ve devam ettirilmesinde de önemli bir yere sahiptir (Yüksel, 2015, s. 43). Hegemonya genel anlamıyla, bir devletin, bir gücün ya da bir grubun başka güç odaklarına karşı çeşitli araçlarla oluşturduğu üstünlük, hakimiyet ve otoritedir. Devletler arasındaki eşitliği bozarak eşitsizlik oluşmasının nedeni ve üstün olan devletin kendi lehine oluşturduğu düzenin adıdır (Ekin, 2011, s. 10). İlk kez Antik Yunan'da kullanılan hegemonya kavramının modern tanımını ünlü İtalyan düşünür Gramsci proletarya ve toplumda egemen sınıf ilişkileri üzerinden yapmaktadır (Gramsci, 1997, s. 28). Gramsci'nin hegemonya

anlayışı, hâkim sınıfa ait olan egemen ideolojinin bütün sınıflara yayılması demektir. Ona göre hegemonya, ekonomiden ziyade bir ideolojinin ve kültürün ön plana çıktığı bir yapıdır. Bununla birlikte hegemonya kavramı genel sınıflandırmalara da tabi tutulmuştur. Uluslararası hakimiyet olarak, devlet hegemonyası olarak, uzlaşım sal hakimiyet ve ideolojik hegemonya olarak veya bölgesel ve küresel hegemonya şeklinde sınıflandırmaları söz konusudur (Şener, 2014, s. 406-407). Bu çalışmanın bağlamı açısından hegemonyanın bir diğer türü deniz hegemonyasıdır. Bu ise bir devletin askeri ve sivil donanma gücü ile denizlerde üstünlük kurması anlamına gelmektedir (Ekin, 2011, s. 59).

Tarihi süreç boyunca devletler kendi siyasi ve ekonomik çıkarlarını korumak amacıyla donanmalarını her daim kullanmışlardır (Yüksel, 2015, s. 44-45). Nitekim donanma gücünün büyüklüğünün genellikle bir ülkenin gücü ve büyüklüğü ile paralellik arz ettiği düşünülür. Herhangi bir ülkenin gemisi, gittiği sularda kendi devletini temsil ettiği için rakip devletlere karşı caydırıcı bir güç unsuru olarak da görülür (Çolak ve Aydar, 2018, s. 959). Bu gibi durumlarda donanmanın küçük bir parçası olan gambot, devletlerin donanmalarıyla uyguladıkları baskı diplomasisinin bir aracı haline gelmiştir (Yavuz, 2019, s. 31). Gambot kavramı, İngilizcedeki gunboat teriminden gelmektedir. Aslında küçük savaş gemilerinin adı olan gambot, terim olarak ilk kez 18. yüzyılda tam niteliği belli olmayan birçok gemi tipi için kullanılmıştır (Çolak ve Aydar, 2017, s. 19). Türk Dil Kurumu güncel Türkçe sözlüğünde gunboat kelimesinin karşılığı gambot ya da topçeker şeklinde verilmektedir (Gambot. Türk Dil Kurumu, 27.06.2022 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/>). Denizcilik literatüründeki Türkçeleşmiş hali ise ganbot şeklindedir (Alan, 2015, s. 9). Gambot diplomasisi ise tehdit diplomasi anlamına gelmektedir. Sözlükteki tanımı ise diplomatik ilişkilerle paralel biçimde silah tehdidini kullanarak politikaları yönlendirmeye çalışmaktır (Dağ, 2016, s. 194).

Konunun önemli uzmanlarından biri olan James Cable'a göre gambot diplomasisi, uluslararası bir anlaşmazlığın yoğunlaşması esnasında veya kendi devlet-

lerinin toprakları içindeki yabancı uluslara karşı bir savaş hareketi olmaktan ziyade sınırlı deniz gücünün tehdit amaçlı olarak kullanılmasıdır (Cable, 1981, s. 36). Yani sınırlı donanma gücünün pratik amaçlar için harekete geçirilmesidir. Cable'ın gambot diplomasisinde, gücün sınırlı kullanımına vurgu yapılırken, savaş zamanında donanma harekâtları buna dahil edilmez. Gambot diplomasisinin esas özelliği, savaş gemilerinin kullanılmasından ziyade bu durumun ortaya çıkaracağı baskıdır. Nitekim Cable ısrarla bu baskının önemine vurgu yapmaktadır (Cable'dan akt. Dunaway, 1991, s. 38). Ancak kuvvet gösterme amaçlı gambot diplomasisinde mağdur, ciddi bir karşılık verirse iki taraf arasında şiddetli bir çatışma çıkabilir. Bu durumda gambot diplomasisi başarısız kabul edilir. Çünkü gambot diplomasi bir savaş eylemi değil, barış zamanı uygulanacak bir araç olarak görülmektedir. Dolayısıyla sınırlı bir donanma gücü öngörülen faydayı sağlamışsa başarılı, sağlamamış ve savaşa neden olmuşsa başarısız kabul edilmektedir (Wong, 2013, s. 93). Aslında gambot diplomasisi, genellikle donanma gemileri toplarını şehre çevirmiş şekilde kıyılarda beklerken, bu güce karşı koyabilecek durumda olmayan devletlerin kendilerine sunulan şartları ve talepleri kabul etmekten başka çareleri kalmaması durumudur (Mercan, 2018, s. 79). Daha açık bir ifade ile gambot diplomasisi bir devletin başka bir devlet üzerinde nüfuz kurmak veya o devletten birtakım avantajlar elde etmek amacıyla savaş gemilerini harekete geçirmesi hadisesidir (Ghosh, 2001).

Cable, gambot diplomasisinin dört farklı şekilde uygulandığından bahsetmektedir. Birincisi, karşıt devletin belirli bir durumu benimsemesi ya da çatışmayı kızıştırmak isteyen emrivaki oluşturma çabası definitive (tanımlayıcı) şeklinde tanımlanır. İkincisi, purposeful (kasıtlı); başkasının politikasını değiştirmeyi amaçlar. Üçüncüsü, catalytic (hızlandırıcı); politika yapıcılar için seçenekleri arttıran yani karşı tarafın istenen bir hareket tarzını benimsemesi için zorlanması ve dördüncüsü, expressive (etkileyici) ise donanma gücünün etkisiyle bir mesajın iletilmesi hedefli uygulamadır (Cable'dan akt. Miére, 2011, s. 55).

Gambot diplomasisinin etkili bir şekilde yapılması için ilk ön şart, sınırlı hedefler, kısıtlama eylemi ve mütevazı güç kullanımınıdır. İkinci ön koşul ise önceden net bir şekilde belirlenmiş çıkarları korumak için öncülük olan kişinin gerekirse daha fazla güç kullanma konusundaki kararlılığıdır (Mandel, 1986, s. 67). Her ne kadar birtakım taleplerin yerine getirilmesini sağlamak amacıyla muhatabını donanma gücü kullanmakla tehdit etmek, uluslararası hukuk kurallarına aykırı olsa da 19. yüzyılda gambot diplomasisi, sömürgelerdeki nüfuzun pekiştirilmesi ve ülke dışındaki vatandaşlara siyasi koruma sağlanması gibi sebeplerle sıkça başvurulan bir yöntem olmuştur (Ünver ve Hulkiender, 2018, s. 31).

Genel olarak bakarsak, gambot diplomasi kavramının kökenleri; pazarlık, uyarı ve güç gösterme teorilerini içermektedir. Bu teorilerin bir araya gelmesiyle ilk olarak rakip devlete zorlayıcı bir diplomasi uygulanır, sonra güç gösterilerinin harekete geçmesiyle gambot diplomasisi uygulamaya konulur. Gambot diplomasisine başvuran devletler, donanma vasıtasıyla en üst düzeyde çıkar elde etmeyi ve belirli bir görüşü karşı tarafa kabul ettirmeyi amaçlarlar. 19. yüzyılın başlarından itibaren uluslararası alanda yaşanan değişim ve gelişmelerle birlikte özellikle kuvvetli donanmalara sahip ülkeler, savaş ilan etmeden sık sık bu uygulamaya başvurmuşlardır (Çolak ve Aydar, 2018, s. 960-962).

Bu cebri dış politika yönteminin, yani gambot diplomasi'nin Avrupa'ya özgü olduğu kabul edilmektedir. Çünkü Avrupalılar ticari amaçlarını gerçekleştirebilmek amacıyla gambot diplomasisi olarak adlandırılan ve donanma vasıtasıyla denizlerde uygulanan bu şiddetin mimarlarıdır (Sharman). Daha doğrusu olumlu olumsuz birçok yenilik ve farklılığın müsebbibi olan İngiltere söz konusu bu cebri yöntemin, yani gambot diplomasi'nin de ilk uygulayıcısıdır.

2. 18. Yüzyılda İngiliz Dış Politikası ve Gambot Diplomasisi

18. yüzyıl denizlerde yenilmez armada olan İngiltere'nin üstünlüğünün aşıkâr olduğu bir asırdır. Çünkü bir ada ülkesi olan İngiltere, denizlerde rakipsiz hale gelmiş ve düşmanlarını caydıracak bir donanma kuvvetine sahip olmuştu. 1704'te Cebelitarık, 1708'de Minorka'nın ele geçirilmesiyle Akdeniz Kraliyet Donanması bu önemli sularda kalıcı bir filo haline geldi (Phillips, 2013, s. 25). 18. yüzyıl sonlarında ise İngiliz savaş gemileri, denizlerdeki tansiyonu azaltmak ve dostluk tesis etmek için hediyeler göndererek etki alanı oluşturmaya çalıştı. Ancak 19. yüzyılda yaşanan Sanayi Devrimi'yle birlikte İngiliz donanması, daha küçük, ekonomik ve buharlı savaş gemilerine yoğunlaştı. Bu da İngiliz donanmasının kıyı sularda daha etkili hale gelmesinin önünü açtı. Buna paralel olarak, çıkarlarının tehdit edildiği her yerde İngiltere sıklıkla “bir gambot gönder” prensibini uygulamaya başladı (Gough, 1984, s. 12).

1850'lerde poundun dünyada rezerve para birimi haline gelmesiyle birlikte ticaret kalıpları da değiştı. Bu da İngiltere'nin Avrupa'dan uzaklaşmasına ve dünyanın jandarmalığı için donanma gücünü kullanarak uluslararası bir dış politika oluşturmaya sebep oldu. Öyle ki gıda ve hammaddeye bağımlılığın artması üzerine dışişleri bakanlığı ve başbakanlık yapmış olan Lord Rosebery, “tek kesin politikamız filomuzu güçlendirmektir” diyerek donanmanın önemine vurgu yapmıştır (Lowe, 1998, s. 10). Böylece gambot diplomasi, İngiliz donanmasının savaşa girmeden, gemilerini konuşlandırarak kendi çıkarlarını koruduğu bir dış politika modeli haline geldi (Hunter, 2019, s. 19). Bu yeni model aslında, İngiltere'nin nüfuz etmek veya etkisi altına almak istediği devletlere karşı gerektiği zaman askeri güç gösterisi ile baskı kurmak amacıyla kullandığı bir dış politika aracı oldu (Mercan, 2018, s. 79).

İngiltere, Pax Britannica diye tabir edilen barış döneminde, dünya polisi rolüyle uzak denizlere açıldı. İngiliz gemilerinin öncelikli amacı, İngiliz ticaretini

ve konsolosluk faaliyetlerini yürütmekti. Bunun için gerektiğinde yabancı güçlere ya da buldukları toprakların liderlerine karşı gambot diplomasisi uyguluyorlardı. Fransa ve ABD de, sığ sulara donanma güçlerini kullansalar da bu dönem İngiltere'nin dönemidir ve hiçbir ülke İngiltere kadar denizlerde başarılı olamamıştır (Çolak ve Aydar, 2018, s. 962-963).

19. yüzyılın ortalarında İngiltere Başbakanı Lord Palmerston'un bir konuşmasında dünyanın çeşitli coğrafyalarına dağılmış olan İngiliz vatandaşlarının statüsünü, Roma döneminin meşhur "ben bir Roma vatandaşım" ifadesi ile özdeşleştirmiş olması ve her ne şekilde olursa olsun İngiliz vatandaşlarına yapılacak olan bir yanlış ya da haksızlık karşısında İngiliz vatandaşlarının korunacağına yönelik ifadeleri söz konusu gambot diplomasisinin en önemli gerekçelerinden biri olmuştur (Ünver ve Hulkiender, 2018, s. 33). Palmerston donanmaya o kadar önem veriyordu ki nerede bir İngiliz vatandaşı zora düşse oraya donanma gönderilmeli ve İngiliz çıkarları korunana kadar orada kalmalı diyordu (Soy, 2007, s. 145). İşte bu tavır İngiliz gambot diplomasisinin uygulanma gerekçesinin özünü ortaya koymaktadır. Üstelik bu İngilizler kadar olmasa da diğer büyük devletlerin de onları takiben şiar edindiği bir genel dış politika unsuru haline gelmiştir.

"Bir gambot gönder!" Bu tabirin İngiliz diline yerleşmesi İngilizlerin 19. yüzyıl boyunca dış politikalarını desteklemek amacıyla donanma gücünü her daim kullandıklarının göstergesidir. Kısacası gambot diplomasisi İngiliz bakış açısı ile "Cezayir'den Zanzibar'a kadar İngiliz çıkarlarının korunması ve asi ulusların korkutulması" için kullanılmıştır (Kent, 2005, s. 294). Bu anlayışla 19. yüzyılda gambotların kullanıldığı birçok örnek olay söz konusudur. Ancak İngilizler bu zorlayıcı diplomasi uygulamasının ilk örneğini 18. yüzyılın ortalarında vermişlerdir.

3. İngiltere'nin İlk Gambot Diplomasisi Örnekleri

Tarihte bilinen ilk gambot diplomasisi örneği 1740 yılında İngiliz Donanması tarafından gerçekleştirildi. Olay, İngiltere ile İspanya arasında yaşanan savaş sırasında, İngiliz Donanmasından George Anson'un İspanya'nın Pasifik'teki adalarını ele geçirmek istemesi üzerine meydana geldi. Anson, Avrupalı tüccarların da içinde bulunduğu Çin'in Kanton bölgesine gitmek için beklerken, donanmasındaki gemilerden birine ağır topun günde iki kez patlatılması emrini verdi. Böylece herkese gözdağı vererek Kanton'dan istediklerini almayı düşünen Anson'un bu baskıları sonuç verdi ve her ne kadar şehre girmesi yasak olsa da Kanton Genel Valisi ile görüşüp istediklerini almaya muvaffak oldu (Yavuz, 2019, s. 33). Bu ilk örnekten yaklaşık yirmi yıl sonra bu sefer bir İngiliz Başbakanı bu politikayı uygulamaya koydu.

Yedi Yıl Savaşları'ndan sonra imzalanan 1763 Paris Barış Antlaşması İngilizler için yeni bir devir açtı. Dönemin İngiliz Başbakanı George Grenville üstünlüğü kanıtlanmış olan İngiliz donanmasının, İngiliz diplomasisini güçlendirmek ve İngiltere'yi tehlikeye atabilecek olayları engellemek için kullanılması gerektiğine inanıyordu. Grenville hükümeti, 1764-1765 yıllarında İngilizlerin kontrolünde olan Karayipler'deki Türk ve Kafkas adaları, Gambiya ve Honduras'a yönelik herhangi bir tehdit durumunda İngiliz çıkarlarının savunulması için diplomasi ve donanma kaynaklarının bir arada kullanılması siyasetini takip etmiş ve bunu Fransa ve İspanya ile olan ilişkilerinde de uygulama yoluna gitmiştir (Tracy, 1974, s. 711).

İngiltere bu süreçte, Honduras ve Türk Adalarında, İspanya ve Fransa ile ciddi sorunlar yaşadı. Honduras'taki ilk problem İspanya'ya ait Honduras ve Mosquito sahillerinde odun ve maun kesme işi yapan İngilizlerin hak iddialarıyla ilgiliydi ki bu İspanya'nın Yedi Yıl Savaşlarına girmesinin temel sebeplerinden biriydi. 29 Aralık 1763'te İngiliz karşıtı talimatlarla hareket eden donanma ve Hint Adaları

Bakanı Don Julian de Arriaga de Esterios, ağaç kesme işi yapan kişilere İspanya veya İngiltere kralından yazılı izin verilene kadar Hondo Irmağı civarından ayrılmalarını emredip küçük bir askeri kuvvetle onlara gözdağı verdi. Bu durum üzerine Başbakan Grenville, donanma gücü kullanmanın gerekliliğine kani olsa da öncelikli olarak Batı Hint adalarındaki sorunların çözümlenmesi kararına vardı. Bu arada Fransa, Türk Adalarını işgal edip buradaki evleri yaktı ve 14 küçük yelkenli gemiyi de ele geçirdi. Bahama Valisi Shirley, işgal edilen bölgeden gönderilen raporları 20 Temmuz 1764'te Dışişleri Bakanı Halifax'a iletti. Raporda ayrıca Türk Adaları'nın kaybının Bahamalar'ın kaybına sebep olabileceğini ve nihayetinde bütün İngiliz Kuzey Amerika'sını tehlikeye düşürebileceğini belirtti. Grenville söz konusu adaların Honduras'a yakınlığı nedeniyle donanma gücünü devreye sokmaya karar verdi. Fransızlarla anlaşma için birtakım görüşmeler yapılsa da bir netice elde edilemedi. Nihayet yapılan kabine toplantısında Türk Adaları'nın kurtarılması ve Honduras'a müdahale edilme kararı verildi. Fransızlara ait tüm izlerin silinmesi ve zararın tümünden tazminini sağlamak amacıyla Türk Adaları'na Venus ve Ferret adlı iki küçük savaş gemisini gönderdi. Londra böylelikle istediği sonucu elde etti (Tracy, 1974, s. 711-712). Yani İngilizlerin gambot diplomasisi burada da istenen neticeyi verdi ve elde edilen başarı doğal olarak bundan sonraki gelişmelerde de İngilizlere ilham kaynağı oldu.

Afrika'da İngilizler ile Fransızlar arasında Gambiya konusunda 1764 yılı sonbaharında yaşanan sorunların çözümü için İngiliz kabinesi aynı yöntemi uyguladı. Kabineden çıkan karar İngiliz çıkarlarının korunması için Fransızlara gözdağı vermek amacıyla 40-50 silahlı asker ile bir gemi ve küçük bir firkateyn yollanması şeklindeydi. İngiltere ile Fransa arasında bilhassa Gambiya nehrinde ticaret yapma konusundaki bu kriz diğerlerine nazaran daha derin olsa da İngilizler burada da avantaj elde etmeyi başardılar (Tracy, 1974, s. 723-728). Görüldüğü üzere bu üç örnekte de İngilizler savaş gemileri yollayarak birtakım çıkarlar elde etmişlerdir. Yani gambot diplomasisi 18. yüzyılın ikinci yarısında sömürgecilik konusunda

Fransa ve İspanya ile rekabet eden İngiliz siyasetinin önemli bir argümanı olarak ciddi avantajlar sağlamıştı. Gambot diplomasisinin getirisi majesteleri hükümetinin bunu ilerleyen yıllarda daha sistematik bir siyaset aracı haline getirmesine sebep oldu.

4. 19. Yüzyılda Afyon Savaşları ve İngiltere'nin Gambot Diplomasisi

Bir tehdit ve göz korkutma siyaseti olan gambot diplomasisi zaman zaman işgallere ve hatta savaşlara sebep olmuştur. Bunun en dikkat çekici örnekleri Avrupalıların ama özellikle İngiltere'nin Çin'e yönelik sömürgeleştirme çabalarının bir sonucu olarak meydana gelen Afyon Savaşları ve onu takip eden süreçte yaşanmıştır. Avrupalı sömürgeci ülkeler, uzun yıllar Çin'i sömürgeleştirmenin bahanesi olarak dünya ticaretine açmaya çabaladılar. Bilhassa İngiltere çok uzun süre bu konuda ciddi mesai harcasa da bir ilerleme kaydedemedi. Bir yandan çay tüketimi nedeniyle Çin ile yapılan ticarete sürekli açık veren İngilizler, öte taraftan burada önemli bir afyon pazarı oluşturdular. 18. yüzyıldan itibaren yabancı tüccarlar, Çin'e özellikle Hindistan'dan kaçak afyon getirmeye başladılar. Afyon ticaretinin 1820'den sonra iyice artması, Çin'de afyon bağımlılığına sebep oldu (Ünver ve Hulkiender, 2018, s. 34). Bu da dünyanın en kalabalık ülkesi olan Çin'de bir takım ciddi sosyal ve ekonomik sıkıntıları beraberinde getirdi. Bunun üzerine Çin İmparatoru'nun afyon ticaretini yasaklama girişimleri İngilizlerin ticari çıkarlarına ters düştüğü için yıllarca devam edecek savaşları doğurdu (Pletcher, 2020). İşte bu süreçte İngilizler Çin'i adeta hizaya getirmek için bazen gambot diplomasisi kullandılar. Bu işe yaramadığı vakit, gambotla başlattıkları süreci saldırıyla neticelendirdiler.

Çin'in sömürgeleştirilmesinin fitili 1830'lu yıllarda ateşlendi. 1833'te Çin ile yapılan yeni anlaşma ile İngiliz Doğu Hindistan Kumpanyası'nın ticaret tekeli devam ettiği gibi özel girişimcilere de ticaret yapma hakkı tanındı. Yeni şirketler

ve satış temsilcilerinin Çin'de ticaret yapmaya başlaması afyon ticaretinin hacmini daha da yükseltti. Bu da Çin'in ticaretinde yabancıların daha etkili olmasına ve ticaret açığının artmasına sebep oldu (Ünver ve Hulkiender, 2018, s. 34). Yabancıların Çin üzerindeki etkisini daha da artıracak olan ülke tabii ki İngiltere idi ve bunu yaparken gambot diplomasisini kullanmaktan da geri durmadı.

Denizlerde yenilmez armada olan İngiltere, Çin'in batıya açılan tek kapısı olan Kanton'daki ticari çıkarlarını korumak amacıyla ilk kez buraya bir ticaret şefi gönderdi. Charles Napier, tüm protokol kurallarını çiğneyerek izin almadan 1834 Temmuz'unda güç gösterisi yaparcasına savaş gemisiyle Kanton'a girdi. Çinli yetkililerin ticareti hemen kesmelerine, Kraliyet Donanması Kanton girişini koruyan mevzileri bombalayarak cevap verdi. Bundan sonra İngilizler başka bir manevra yapamadan geri çekildi. Napier ise kısa bir süre sonra ateşlenerek hayatını kaybetti. İngilizlerin donanma ile güç gösterisi yaptıkları bu zorlayıcı ilk denemeden yaklaşık beş yıl sonra savaş patlak vermişti (Robins, 2017, s. 243).

Savaş'ın çıkışının sebebi Çin hükümetinin, 1839 baharında İngiliz tüccarların Kanton'da depoladığı 20.000'den fazla afyon sandığına el koyup bunları imha etmesiydi. Temmuz ayında ise sarhoş İngiliz denizcilerin, bir Çin köylüsünü öldürmesi iki taraf arasındaki düşmanlığı ve çatışma ihtimalini iyice arttırdı. İngiliz hükümeti, vatandaşlarının Çin mahkemelerinde yargılanmasını istemediği için teslim edilme taleplerini reddetti. Bu ortamda İngilizler yine gambot diplomasisine başvurdular ve savaş gemileri, Hong Kong'taki Pearl Nehri ağzında bulunan Çin ablukasını kırdı (Pletcher, 2020). Sonrasında yapılan müzakereler neticesinde İngiliz gemileri geçici süreyle bölgeden ayrılırlar da 1840 Eylül'ünde savaş gemileri tekrar Bei He Irmağı ağzına gönderildi (Hanes ve Sanello, 2002, s. 101). Başlangıçta İngilizlerin gambot diplomasisi kullandıkları bu kriz kaçınılmaz bir şekilde bir süre sonra savaşa dönüştü.

Çin hükümetinin yasakladığı afyon da dahil olmak üzere, bütün Çin pazarını yabancı ticaretine açmak (Sharman, s. 26) için baskı yapmakta kararlı olan İngilizler, büyük bir harekate karar verdiler. 25 kalyon, 14 buharlı gemi, 9 destek gemisi ve 10.000 askerle harekete geçildi. İngiliz filosu Pearl Nehri ağzından Kanton'a doğru ilerledi ve burada aylarca süren müzakereler esnasında donanması ile gambot diplomasisi uygulasa da bir netice elde edemedi. Ve nihayet 1841 Mayıs'ında şehre saldırıp burayı işgal etti. 1842 yılında Amiral Sir William Parker, savaşı sona erdirecek bir hamleyle kuzeydeki Nanking'e hücum etme kararı aldı. İngiliz buharlı gemileri Çin kalelerini yerle bir edip büyük kanalı kapatınca Çin hükümeti antlaşma imzalamaya mecbur kaldı (Bruce vd., 2011, s. 223). Bundan sonraki süreç Çin'in adeta bir sömürge bataklığına dönüşmesi şeklinde ilerleyecekti.

İki taraf arasında yapılan görüşmeler neticesinde 29 Ağustos 1842 tarihinde Nanking Antlaşması imzalandı (Pletcher, 2020). Bu antlaşma ile Çin, Hong Kong adasını İngiltere'ye vermeyi, Kanton, Şanghai, Foochow, Amoy ve Ningpo olmak üzere beş limanını Avrupa gemi ve tüccarlarına açmayı, İngiltere'ye büyük bir savaş tazminatı ödemeyi ve adli kapitülasyonları tanımayı kabul etti (Danacıoğlu Tamur, 2006, s. 10). 8 Ekim 1843 tarihinde imzalanan bir ek anlaşma ile, İngilizler en ziyade müsaadeye mazhar devlet statüsü ve diplomatik dokunulmazlık (yani sadece İngiliz mahkemelerinde yargılanma) hakkı elde etmiş oldular (Pletcher, 2020). Yine bu antlaşmayla İngiltere ticarete açılan beş limanın her birine gambot yerleştirme hakkı elde etti. Bunun yanı sıra İngilizler, Hong Kong ve Kanton arasındaki Pearl Nehri'nde devriye gezmek için bir filo oluşturarak Kanton'daki etkinliğini daha da arttırdı. Böylece donanma gücünü sınırlı bir şekilde kullanarak yani gambot diplomasisi ile önemli kazanımlar elde etti (Wong, 2013, s. 97). Bununla birlikte istediklerini tam elde edene kadar baskıya devam etmekten de geri durmadı ve bir süre sonra tekrardan donanma gücüne başvurdu.

1849 yılında İngiltere, Sir John Bowring'i Kanton'a konsolos olarak atadı. Bowring, Nanking Antlaşması'nın sağladığı avantajlara rağmen Çin'de hala ticari bir ekonomik ilerleme elde edilemediğini düşündüğünden, bu sorunu gidermek amacıyla askeri gücü devreye sokarak antlaşmanın tam anlamıyla uygulanmasını hedefledi. İngiliz konsolos, diplomasi ve hücumbot tehditleriyle yani gambot diplomasisi ile Siam'a serbest ticaret esasına dayalı İngilizler lehine bir ticaret antlaşması imzalatmasına rağmen, dik başlılık yapan mandarinlere (Çinli bürokratlar) Nanking Antlaşması'nı yenileme konusunda önemli bir ilerleme kaydedememişti (Ünver ve Hulkiender, 2018, s. 35-36). İngilizlerin eline istedikleri fırsat 8 Ekim 1856 tarihinde geçti. Çinli yetkililer, Arrow isimli yelkenli gemiyi korsanlık ve kaçakçılık şüphesiyle alıkoydu. Hong Kong'a kayıtlı olan Çin yapımı geminin sahibi ve mürettebatı Çinli, kaptanı İrlandalı idi. Gemideki mürettebattan bazılarının tutuklanması ve iddiaya göre İngiliz bayrağının indirilmesi üzerine Kanton'daki İngiliz Konsolosu Harry Parkes olaya dahil oldu (Wong, 2013, s. 99). Tüm bu gelişmeler üzerine Parkes, imparatorun temsilcisi olan ve Kanton'daki ilişkileri yürütmekle görevli komiser Yeh Ming Chen Yeh'e bir protesto gönderdi. İki taraf arasındaki diplomasi ve baskı sonuç vermeyince Parkes ile olayları değerlendiren Bowring, Kanton'a giriş meselesini çözmek için bir filo ile olaya müdahale etmeyi yani gambot diplomasisini önerdi (Ünver ve Hulkiender, 2018, s. 36). İlerleyen günlerde bir İngiliz savaş gemisi, Pearl Nehri ağzına geldi ve Kanton'u bombalamaya başladı. Ardından İngiliz ve Çin birlikleri arasında çatışmalar başlayınca ticaret durdu. Olaylar, Yeh'in misilleme olarak halkı, yabancı tüccarlara karşı kışkırtması ve katliam emriyle birlikte farklı bir boyuta taşındı. Aralık 1856'da Kanton'daki Çinlilerin yabancılara ait fabrikaları yakması iki taraf arasındaki gerilimi daha da tırmandırdı. Bu sırada Fransızlar 1856'nın başlarında öldürülen Fransız bir misyoneri bahane ederek İngiliz askerî harekâtına katıldılar ve iki müttefikin askerî harekâtı 1857 yılının sonlarında başladı (Pletcher, 2020).

Savaş başladıktan sonra mücadele devam ederken bile gambot diplomasisi ile karşı taraf dize getirilmek istendi. 1858 yılının mayıs ayında İngiliz savaş gemileri Kuzey Çin'in en büyük kıyı şehri Tien-tsin'e ulaştı ve gambot diplomasisi ile yine Çinliler müzakereye zorlandılar. Bu cebri diplomasinin neticesi Çinlilerin Haziran 1858'de Tien-tsin Antlaşması'nı imzalamaları oldu (Lowe, 1998, s. 51). Bu antlaşmayla yeni limanlar İngiliz ve Fransız tüccarlara açıldı, yabancılara sürekli yaşamamak şartıyla ülke içlerine giriş izni verildi ve Avrupalı devletlerin Pekin'de sürekli elçi bulundurması kabul edildi (Danacıoğlu Tamur, 2006, s. 11). Bununla birlikte yıl içinde Şanghay'da yapılan müzakerelerle afyon ithalatı yasallaştırıldı. İngilizler 1858 yazında Tien-tsin'den çekildi, ancak Haziran 1859'da yapılan antlaşmaları onaylamak için Fransız diplomatlarla Pekin'e giderken bölgeye geri döndüler. Çinliler antlaşmaları onaylamayı reddedince müttefikler, Ağustos 1860'ta daha büyük savaş gemileriyle Dagu bataryalarını yıktılar. Tien-tsin'e doğru ilerleyip Pekin'i ele geçirerek şehri yağmaladılar (Pletcher, 2020). Ekim ayında Çin imparatoruna ait olan Pekin'deki yazlık sarayı yaktılar (Lowe, 1998, s. 51). Çin, Tien-tsin Antlaşması'na uymayı kabul ederek Ekim 1860'ta Pekin Antlaşması'nı imzaladı. Pekin Antlaşması'nda misyoner faaliyetlerine yönelik hükümlere yer verilmişti. Antlaşmaya göre; misyonerler ülkenin her yerinde ibadet etme ve vaaz verme yetkisine sahip olacak, Çin İmparatoru Hristiyanlığı seçecek, Çinliler herhangi bir baskı ve cezalandırmaya uğramayacaktı (Danacıoğlu Tamur, 2006, s. 11).

Kısacası Afyon Savaşları ile birlikte Çin, dış ticarete açılmaya ve batıyla ilişki kurmaya zorlandı (Tilburg, 2010, s. 12). Yani bu savaşlar, bir ülkenin güç kullanımıyla dünya ekonomi sistemine zorla entegre edilmesinin önemli bir örneği oldu. Afyon Savaşları ile başlayıp Çin'in batı dünyası tarafından sömürge haline getirilmesi dönemini Çinliler, "Onursuzluk Yüzyılı" olarak adlandırmışlardır (Danacıoğlu Tamur, 2006, s. 11). Tüm bu sürecin mimarı İngiltere, donanmasını bazen sadece güç gösterisi için bazen de doğrudan saldırı amacıyla kullanarak,

çıkarlarını elde etmiş ve yaptıkları ile Çin'in uzun süre sömürge darboğazında adeta debelenmesinin mimarı olmuştur.

Sonuç

Orta Çağ sonrası uluslararası ilişkilerin yeniden şekillendiği erken modern dönem olarak tabir edilen 16. ve 17. yüzyıllar, İngiltere'nin dünya siyaset sahnesinde yükseliş dönemidir. Bu süreç, sonrasında meydana gelecek büyük değişimlerin temellerinin atıldığı yüzyıllardır. Modern uluslararası ilişkilerin şekillendiği bu dönemde, Avrupalı devletler gerek iç gerekse dış politikalarında yeni yöntemlere başvurmuşlardır. Bu geçiş döneminde büyük devlet olmanın göstergesi güçlü bir orduya sahip olmak ve sömürgeler elde etmektir. Oldukça uzun sürecek bu sömürge mücadelesinde İngiltere dünyanın her bölgesinde toprak elde ettiği için güneş batmayan ülke adını almıştır. Gerek savaşlar gerekse diplomasi yolu ile büyük kazançlar elden eden İngiltere'nin takip ettiği dış politika bir başka unvanı da güçlü donanması nedeniyle yenilmez armada idi. İşte bu durum İngiltere'nin donanması ile sadece göz korkutmakla bile avantajlar elde etmesini sağlayacak ve literatüre gambot diplomasisi şeklinde girecek uygulamanın icadını mümkün kıldı.

İngiltere böyle büyük bir imparatorluğa dönüşürken donanmasının gücünü gittiği sularda dost düşman herkese caydırıcı bir güç unsuru olarak göstermiştir. Öyle ki 19. yüzyıla gelindiğinde çıkarlarının tehdit edildiği her yere İngilizler diplomatik dile yerleşmiş olan "Bir gambot gönder!" prensibini uygulamıştır. Lord Grenville, Lord Palmerstone ve Rosebery gibi devrin önemli İngiliz siyasetçi ve devlet adamları bu hususa büyük önem vererek bunu bir dış politika aracı haline getirmişlerdir.

İngiltere bu süreçte gambot diplomasisi uygulandığı hemen her olaydan çıkarlarına uygun avantajlar elde etmiştir. Tarihte ilk gambot diplomasisi örneği olarak kabul edilen 1740 yılındaki hadisede, yabancıların girmesine izin verilmey-

en Kanton'a giriş hakkı elde edilmiş ve Genel Vali ile yapılan görüşme İngilizlerin lehine sonuçlar doğurmuştur. Aynı şekilde 1760'lı yıllarda Karayipler ile Honduras ve Gambiya'da bu cebri diplomasi yöntemi uygulanmış ve önemli kazanımlar elde edilmiştir. Honduras ve Karayipler'de İspanya ve Fransa ile mücadele eden İngiltere, küçük savaş gemileri göndererek sorunları istediği yönde çözmüştür. Benzer bir şekilde İngilizler Afrika'daki sömürge mücadelesinde Gambiya Nehri'nde ticaret yapma konusunda Fransızlarla girişilen mücadelede de bu yöntemin meyvelerini toplamıştır.

Cebri diplomasi yöntemi olarak gambotların en fazla sahne aldığı yerlerden biri olan Uzakdoğu'ya bakıldığında İngiltere'nin Afyon Savaşları'nın yaşandığı süreçte Çin'i hizaya getirmek için bir yüz yıl önce yaptığı gibi yine gambot diplomasisine başvurduğu görülmektedir. Çin'in adeta sömürge bataklığına dönüştürüldüğü bu sürecin fitilini ateşleyen, afyon ticaretinden ettiği karı kaybetme korkusu ile İngiliz Kraliyet Donanması'nın Kanton'a girişi yani donanması ile göç gösterisi yapması oldu. 1839'da başlayan Afyon Savaşları 1860'ta imzalanan Pekin Antlaşması ile tamamlanan Çin'in sömürgeleştirilme sürecinde savaşlar patlak vermeden önce veya Çin'e imzalatılan antlaşmalardan sonra gerek İngiltere gerekse diğer büyük devletler donanmalarını devreye sokarak gambot diplomasisi vasıtasıyla istediklerini elde etmişlerdir.

Kısacası uluslararası rekabetin arttığı 18 ve 19. yüzyıllarda başta İngiltere olmak üzere diğer büyük devletler sömürge mücadelesinde bu cebri diplomasi yönetime başvurarak önemli avantajlar elde ettiler. “Üzerinde Güneş Batmayan İmparatorluk” şeklinde tanımlanan İngiltere'nin bu isimle anılmasında şüphesiz donanmasının gücü en önemli faktör olmuştur. Sonuçta güçlü donanması ile uyguladığı hemen her gambot diplomasisinden de olumlu neticeler elde etmiştir.

Kaynakça

- Alan, A. E. (2015), Propaganda Aracı Olarak Gambot Diplomasisi. *Propaganda Algı, İdeoloji ve Toplum İnşasına Dair İncelemeler* (s. 83-99), İstanbul: Beta.
- Arı, T. (1999), *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Bruce, R. B. vd. (2011), *Dünya Savaş Tarihi-İmparatorluk Çağı (1776-1914)* (3), İstanbul: Timaş Yayınları.
- Cable, J. (1981), *Gunboat Diplomacy 1919-1991: Political Applications of Limited Naval Force*. London: The Macmillan Press LTD.
- Çolak S., Aydar M. (2017), *İngiltere Hâriciye Nâzırı Lord Palmerston'un Parlamento Nutku 25 Haziran 1850*. İstanbul: İdeal Kültür&Yayıncılık.
- Çolak, S., Aydar, M. (2018), İngiliz-Yunan İlişkileri Bağlamında 19. Yüzyılda Gunboat Diplomasisi. *Bellekten* (82/295), 957-978.
- Dağ, A. E. (2016), *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü*. İstanbul: Vadi Yayınları.
- Danacıoğlu Tamur E. (2006), Karşılaştırmalı Bir Perspektiften 19. Yüzyılda Çin ve Osmanlı İmparatorluğu'nda Protestan Misyoner Faaliyetleri. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* (12), 3-20.
- Dunaway, W. M. (1991), *Gunboat Diplomacy in a New World Order: Strategic Considerations for U.S. Naval Intervention in the Twenty-First Century*, Master Thesis. Faculty of the Fletcher School and Law and Diplomacy, in International Relations, Medfort, Massachusetts.
- Ekin, C. (2011), *Denizden Yükselen Küresel Hegemonya*. İstanbul: Dönence Basım ve Yayın Hizmetleri.
- Ghosh, P.K. (2001), Revisiting Gunboat Diplomacy: An Instrument of Threat or Use of Limited Naval Force. *Strategic Analysis* (XXIV/11), 2005-2017.
- Gönlübol, M. (2014), *Uluslararası Politika İlkeler-Kavramlar-Kurumlar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Gough, B. M. (1984), *Gunboat Frontier British Maritime Authority and Northwest Coast Indians 1846-1890*. Vancouver: University of British Columbia Press.
- Gramsci, A. (1997), *Hapishane Defterleri*. İstanbul: Belge Yayınları.

- Hanes, W. T., Sanello, F. (2002), *The Opium Wars: The Addiction of One Empire and the Corruption of Another*. Naperville-Illinois: Sourcebooks.
- Hunter, P. (2019), From Gunboat Diplomacy to Growler Diplomacy. *Australian Strategic Policy Institute*. 19-22.
- Kent, D. (2005), Power, Protest, Poaching, and the Tweed Fisheries Acts of 1857 and 1859: 'Send A Gunboat!'. *Northen History* (42/2), 293-315.
- Kürkçüoğlu, Ö. (1980), "Dış Politika" Nedir? Türkiye'deki Dünü ve Bugünü. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* (35/01), 309-335.
- Lowe, J. (1998), *Britain and Foreign Affairs*. London: Routledge.
- Mandel, R. (1986), The Effectiveness of Gunboat Diplomacy. *International Studies Quarterly* (30), 59-76.
- Mercan, E. (2018), *II. Abdülhamid Dönemi Deniz Stratejisi*. İstanbul: Dergâh.
- Metin, Ü. (2004), *Amerika Birleşik Devletleri'nde Ordu'nun Dış Politikadaki Yeri (ABD Dış Politikasında Karar Verme Süreci, Bu Süreç İçinde Ordu'nun Yeri ve Dış Politika Aracı Olarak Ordunun Kullanılması)*, Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Mière, C. L. (2011), The Return of Gunboat Diplomacy. *Survival* (53/5), 53-68.
- Mills, P. B. (1999), *Diplomatic Recognition As Coercive Diplomacy: The Inter-American Experience*, Phd. Thesis. Arizona: The University of Arizona, Department of Political Science.
- Öztürk, O. M. (1993), *Ordu ve Politika*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Phillips C. R. (2013), Navies and the Mediterranean in the Early Modern Period. *Naval Strategy and Power in the Mediterranean Past, Present and Future*. 3-29.
- Pletcher, K. (2020) "Opium Wars", *Encyclopedia Britannica*, <https://www.britannica.com/topic/Opium-Wars>, (Erişim Tarihi: 7. 06. 2022).
- Robins, N. (2017), *Dünyayı Değiştiren Şirket Doğu Hindistan Kumpanyası'nın Modern Çokulusluluğu Şekillendirmesi*. (M. İ. Özekmekçi, Çev.) İstanbul: H20 Yayınevi.
- Şener, B. (2014), Uluslararası İlişkilerde Hegemonya Olgusu ve ABD Hegemonyasının Siyasal ve Kültürel Kaynağı: "Amerikan İstisnacılığı" ya da "Açık/Kaçınılmaz Yazgı". *The Journal of Social Science* (26), 405-420.

- Sharman, J. C. “Gunboat Diplomacy: Power and Profit at Sea in the Making of the International System”, <https://www.tcd.ie/triss/assets/PDFs/Sharman-paper.pdf>, (Erişim Tarihi: 27. 06. 2022).
- Soy, B. (2007), Lord Palmerston’un Osmanlı Toprak Bütünlüğünü Koruma Siyaseti. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları* (7), 141-168.
- Tavlayan, B. A. (2004), *Donanmanın Diplomasinin Bir unsuru Olarak Kullanılması*, Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Enstitüsü.
- Tilburg, H. K. V. (2010), *A Civil War Gunboat in Pacific Waters: Life on Board USS Saginaw*. Florida: University Press of Florida.
- Tracy, N. (1974), The Gunboat Diplomacy of the Government of George Grenville, 1764-1765: The Honduras, Turks Island and Gambian Incidents. *The Historical Journal* (17/4), 711-731.
- Tubbs, J. O. (1997), *Beyond Gunboat Diplomacy: Forceful Applications of Airpower in Peace Enforcement Operations*, BSc Thesis. Alabama: School of Advanced Airpower Studies, The Faculty of The School of Advanced Airpower Studies.
- Tuncer, H. (1995), *Eski ve Yeni Diploması*. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Türk Dil Kurumu, “gambot”, <https://sozluk.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 27. 06. 2022).
- Türk Dil Kurumu, “politika”, <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 08.06.2022).
- Ünver M., Hulkiender, M. (2018), *II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı Fransız İlişkilerinde Krizler ve Çatışmalar 1901 Hadisesi*. İstanbul: İlgü Kültür Sanat Yayıncılık.
- Wong, J. Y. (2013), The Limits of Naval Power: British Gunboat Diplomacy in China from the Nemesis to the Amethyst, 1839-1949. *War&Society* (18/2), 93-120.
- Yavuz, F. (2019), Düvel-i Muazzama’nın Baskı unsuru Olarak Gambot Diplomasisi ve Osmanlı Devleti, *4. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi 14-17 Şubat 2019/Yalova* (s. 31-45), Ankara.
- Yüksel, M. (2015), *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Donanma Politikası*, Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Extended Abstract

The term politics is synonymous with the word policy of Italian origin. Foreign policy, a branch of politics, is an important element that establishes relations between states and tries to solve problems with peaceful methods. As a branch of politics, it is a significant element that forms relations between states and tried to solve problems by means of peaceful methods. The primary goal of a country is to protect its own existence. For this reason, it is incredibly important to have a say in foreign policy. If a country is effective in foreign policy, it can put pressure on other countries and acquire what they want. For this reason, some methods have been developed in order to be effective in foreign policy over time. In this context, the most important tool of foreign policy is diplomacy. In fact, the existence of the concept of diplomacy dates back to ancient times. However, it was only at the end of the 18th century that the concept began to be used in the international arena in terms of regulating the relations of states. In a real sense, diplomacy first emerged in northern Italy in the 16th century but became influential in Europe in the 18th century. Diplomacy gives priority to negotiations in order to solve the problems between states through peaceful methods in line with its own interests. However, states frequently apply coercive diplomacy to gain superiority over other states and intimidate them through pressure. As one of the elements of coercive methods in foreign policy, gunboat diplomacy is the threat of a state to others through the navy. In short, is a threat diplomacy by means of using naval force.

The navy power of a country is an indicator of that country's power. Therefore, the state that holds navy power could establish supremacy. A ship of a country represents its country and becomes a deterrent to the other states in the waters it sails. In this context, a gunboat, a small naval vessel carrying one or more guns, is used as an element of coercive diplomacy by implying or constituting a direct threat of warfare. The first example of gunboat diplomacy was carried out by the United Kingdom.

Great Britain became unrivalled on the seas in the 18th century. In the 19th century, whenever a British citizen was in trouble anywhere in the World, the British Navy would take action and resort the gunboat diplomacy and get what they wanted through pressure from their opponents. In particular, British Prime Minister Lord Palmerstone supported this policy and stated in his speeches that British citizens would be protected wherever they were.

The first known example of gunboat diplomacy recorded in history occurred in 1740 during the war between Spain and Britain. While waiting to leave for the Canton region of China, George Anson of the British Navy ordered one of his ships to fire heavy artillery twice a day with the aim of intimidation. This pressure gave results and though he was forbidden to enter the city, he met with the Governor General of the Canton and got concessions.

A new era began for the British with the Paris Peace Treaty of 1763, signed after the Seven Years' War. The British Prime Minister, George Grenville's cabinet, followed the policy of using diplomacy and naval forces together for the defence of British interests in case of any threat to the Turks Islands in the Caribbean, Gambia and Honduras, which were under the control of the British in 1764-1765. The British also used this method in their relations with France and Spain. The first problem in Honduras was related to the claims of

the British who cut wood and mahogany on the Spanish coasts of Honduras and Mosquito. On 29 December 1763, the Minister of the Indies, Don Julian de Arriaga de Esterios, acting with anti-British instructions, ordered the woodcutters to leave the Hondo River area until written permission from the king of Spain or England, and threatened them with a small military force. Upon this, Prime Minister Grenville, though he was convinced of the necessity of using naval power, decided to solve the problems in the West Indies first. Meanwhile, France invaded the Turks Islands, burned the houses there and captured 14 small sailing ships. Due to the proximity of the islands in question to Honduras, Grenville decided to use the navy. Although negotiations were made with the French for an agreement, no result could be obtained. Finally, at the cabinet meeting, it was decided to save the Turks Islands and intervene in Honduras. Two small warships, Venus and Ferret, were sent to the Turks Islands to destroy all traces of the French and to compensate for the damage. Thus, London achieved the desired result.

The British cabinet carried into practice the same method to solve the problems in Africa between the British and the French nations regarding Gambia in the autumn of 1764. The British managed to gain an advantage against France by sending a ship of 40-50 armed soldiers and a small frigate to the area to intimidate the French. The most striking examples of gunboat diplomacy were experienced in the Opium Wars and the following period. European colonialists, especially Britain, tried for many years to open China to world trade, but could not make any progress. On the one hand, the British, who had a constant deficit in trade with China due to tea consumption, created an opium market in China to compensate for this deficit. From the 18th century, foreign traders began to bring smuggled opium to China, especially from India. The increase in the opium trade after 1820 caused an increase in opium addiction in China and this resulted in social and economic problems. The Chinese Emperor's attempts to ban the opium trade led to wars as it went against the commercial interests of the British. In this process, the British sometimes used gunboat diplomacy to bring China into line. When that did not work, they ended the process with an attack that started with gunboat diplomacy.

In the spring of 1839, the Chinese government seized and destroyed more than 20,000 opium chests stored by British merchants in Canton, which triggered the Opium Wars. In July, drunken British sailors killed a Chinese villager, which increased hostility between the two sides. The British government refused requests to surrender the criminals, as they did not want their citizens to be tried in Chinese courts. In this context, the British again resorted to gunboat diplomacy, and British warships broke the Chinese blockade at the mouth of the Pearl River in Hong Kong. This crisis, in which the British used gunboat diplomacy at the beginning, inevitably turned into a war after a while.

The British, who were determined to put pressure on China to open the entire Chinese market to foreign trade, decided on a major military expedition. 25 galleons, 14 steamships, 9 support ships and 10,000 soldiers were mobilized. The British fleet advanced towards Canton from the mouth of the Pearl River, where it used gunboat diplomacy during months of negotiations, but to no avail. And finally, in May 1841, the British attacked and occupied Canton. In 1842, Admiral Sir William Parker decided to attack Nanking with the aim of ending the war. The Chinese government was forced to sign a treaty when British steamships razed Chinese forts and closed the great canal. As a result of the negotiations, the Treaty of Nanking was signed on 29 August 1842. With an additional agreement on 8 Oc-

tober 1843, the British obtained the most favoured nation status and diplomatic immunity (only to be tried in English courts). Again, with this treaty, Britain obtained the right to place gunboats in each of its five ports opened to trade with the Treaty of Nanking. In addition, they further increased their effectiveness in Canton by forming a fleet to patrol the Pearl River between Hong Kong and Canton. However, as the British determined to continue the pressure until getting full concessions, they applied again gunboat diplomacy after a while.

In 1849, Britain appointed Sir John Bowring as consul to Canton. He thought that despite the advantages provided by the Treaty of Nanking, no commercial economic progress could be achieved in China, and thus he aimed to fully implement the treaty by using military power. On October 8, 1856, the British got the opportunity they were seeking when the Chinese authorities seized the sailing ship *Arrow* on suspicion of piracy and smuggling. Harry Parkes, the British Consul in Canton, became involved after some of the crew members were arrested and allegedly lowering of the British flag. As the diplomacy between the two sides failed, Bowring discussed the events with Parkes and suggested intervening with a fleet to resolve the issue of entry into the Canton. In the following days, a British warship arrived at the mouth of the Pearl River and began shelling Canton. Then, when clashes broke out between British and Chinese troops, trade ceased. The incitement of people against foreign traders and the order of massacre made the atmosphere worse. The Chinese burning of foreign factories in Canton in December 1856 further escalated the tensions between the two sides. Meanwhile, the French joined the British military expedition on the pretext that a French missionary was killed in early 1856 and finally the military operation of the two allies began in late 1857.

Even after the beginning of the war, the allies desired to bring the Chinese to their knees with gunboat diplomacy. In May 1858, British warships reached Tien-tsin, the largest coastal city in northern China, and again, the Chinese were forced to negotiate with gunboat diplomacy. As a result of this coercive diplomacy, they had to sign the Treaty of Tien-tsin in June 1858. With this treaty, new ports were opened to British and French merchants, foreigners were allowed to enter the country on the condition that they do not live permanently, it was accepted that European states would have permanent ambassadors in Beijing. In addition, opium imports were legalized through negotiations held in Shanghai. The British withdrew from Tien-tsin in the summer of 1858 but returned to the area en route to Beijing with French diplomats to ratify the treaties made in June 1859. When the Chinese refused to ratify the treaties, the Allies destroyed the Dagu batteries with larger warships in August 1860. They advanced towards Tien-tsin and captured Beijing, sacking the city. In October, they burned the Summer Palace in Beijing that belonged to the Chinese Emperor. Finally, China signed the Treaty of Beijing in October 1860, agreeing to abide by the Treaty of Tien-tsin. According to the agreement, missionaries would have the authority to worship and preach all over the country, the Emperor of China would choose Christianity, the Chinese would not be subjected to any oppression or punishment. In short, with the Opium Wars, China was forced to open up to foreign trade and establish relations with the West. Britain, the pioneer of this whole process, achieved its interests by using its navy sometimes only for show of power and sometimes for direct attack and became the architect of China's struggle in the colonial bottleneck for a long time.

In short, in the 18th and 19th centuries, when international competition increased, all the Great Powers, but especially England, gained significant advantages by using this coercive diplomacy in the colonial struggle. The strength of its navy was undoubtedly the most important factor in the naming of Great Britain, the Empire on which the sun never sets. As a result, it achieved positive results from almost every gunboat diplomacy it implemented with its strong navy.